

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ไทยลื้อ¹ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ที่กระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยาแพร่ และน่าน ในอดีตถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวไทยลื้ออาศัยอยู่ในเขตสิบสองพันนา ทางตอนใต้มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ต่อมาได้เคลื่อนย้ายมาสู่ดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย ภาคเหนือของสหภาพเมียนมาร์ รวมทั้งภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยกระจายตัวอยู่ในเขตที่ราบระหว่างหุบเขาตอนในภาคพื้นทวีป

ชาวไทยลื้อ เป็นชนชาติที่พูดภาษา “ตระกูลไท” ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น ภาษา การแต่งกาย ตลอดจนมีประเพณีและพิธีกรรมบางอย่าง ที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ แตกต่างออกไปในแต่ละชุมชนชาวไทยลื้อส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนาข้าว ระบบการผลิตของชาวไทยลื้อในอดีตจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบธรรมชาติ เน้นการเกษตรแบบยังชีพ ซึ่งลักษณะโดยรวมแล้ว วัฒนธรรมของชาวไทยลื้อมีความใกล้เคียงกับคนไทยวนหรือ “คนเมือง” และที่สำคัญชาวไทยลื้อยังเก็บรักษาลำเนาทางชาติพันธุ์ของตนเอาไว้ ซึ่งปัจจุบันชาวไทยลื้อ ได้พยายามหิบบกสำนึกของการมีตัวตนทางชาติพันธุ์ของตนขึ้นมาอีกครั้ง และส่งต่อสำนึกดังกล่าวไปยังเครือข่ายชาวไทยลื้อในพื้นที่อื่นๆ นำมาสู่กระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนทางวัฒนธรรมไทยลื้อ โดยเฉพาะในชุมชนไทยลื้อเชียงคำ จังหวัดพะเยา

¹ ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หน้า 548 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ไทย” (น.) ,ชนเชื้อชาติไทยมีหลากหลายสาขายด้วยกัน เช่น ไทยใหญ่ ไทยดำ ไทยขาว ; และหน้า 1018 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ลื้อ” (น.) ไทยพวกหนึ่งอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา.

การที่ผู้วิจัยได้เลือกใช้คำว่า “ไทยลื้อ” ซึ่งต่าง “ไทลื้อ” หรือ “ไตลื้อ” ที่พบเห็นได้โดยทั่วไปนั้น เนื่องจากชุมชนไทยลื้อที่เชียงคำ แม้ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ แต่กลับไม่ได้ปฏิเสธ “ความเป็นไทย” และในขณะเดียวกันก็ไม่ได้อยากกลับไปจะเป็น “ไทยลื้ออย่างในอดีต” แต่พยายามที่จะสร้างตัวตนขึ้นมาใหม่ ซึ่งแตกต่างจากลื้อในอดีต และแตกต่างจากลื้อในพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้ไทยลื้อเชียงคำได้สะท้อนให้เห็นความเป็นลื้อ “แบบรัฐไทย” ซึ่งผู้วิจัยจึงมีความเห็นส่วนตัวในเรื่องของการใช้คำว่า “ไทยลื้อ” ที่น่าจะให้ภาพของความเป็นลื้อเชียงคำในปัจจุบันได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งไม่ได้ปฏิเสธคำว่า “ไทลื้อ” หรือว่า “ไตลื้อ” แต่อย่างใด

เหตุผลสำคัญที่เลือก “ชุมชนไทยลื้อเชียงคำ” เป็นกรณีศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เนื่องจากชุมชนไทยลื้อเชียงคำมีลักษณะพิเศษของ “ความเป็นลื้อ” อยู่ 3 ประการคือ

1. ไทยลื้อเชียงคำ ประกอบด้วยลื้อหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มก็อพยพเข้ามาหลายครั้ง ทำให้กลายเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมไทยลื้อขนาดใหญ่ ที่อาศัย “ความเป็นลื้อ” ในการยึดโยงชุมชน จนมีพลังในการสร้างความเป็นลื้อเชียงคำขึ้นมา โดยพยายามสร้างความแตกต่างจากลื้อในท้องถิ่นอื่นๆ โดยแสดงผ่าน สถานะทางเศรษฐกิจ ภาษา การแต่งกาย และวัฒนธรรมบางอย่าง ที่โดดเด่นกว่าชาวไทยลื้อในท้องถิ่นอื่นๆ ของประเทศไทย และยังส่งผ่านความเป็นลื้อดังกล่าวไปสู่เยาวชนคนลื้อรุ่นใหม่อีกด้วย

2. ไทยลื้อเชียงคำ มีความพยายามในการสร้างตัวตนขึ้นมา โดยรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ผ่านการจัดตั้งทางวัฒนธรรม เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและเป็นการแสวงหา “พื้นที่” ในสังคมไทย โดยตั้งเป็นศูนย์กลางของไทยลื้อ เห็นได้จาก การตั้งสมาคม ชมรม ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ไทยลื้อ การจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ เช่น “งานสืบสานตำนานไทลื้อ” ได้ประกาศความเป็นลื้อจนเป็นที่รับรู้จากสังคมภายนอก ซึ่งในปัจจุบันชุมชนไทยลื้อเชียงคำมีสถานะ เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายไทยลื้อทั้งในและนอกประเทศ

3. ไทยลื้อเชียงคำ แม้ว่าจะมีพลังในการสร้าง “ความเป็นลื้อ” แต่ภายในชุมชนไทยลื้อเชียงคำเอง “ความเป็นลื้อ” กลับกลายเป็น “ทรัพยากร” ในการแย่งชิงจากคนหลายกลุ่ม ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ทางด้านงบประมาณ ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ประโยชน์ของสินค้าทางวัฒนธรรม ประโยชน์ทางการเมือง “ทรัพยากรความเป็นลื้อ” จึงเป็นเป้าหมายของการแย่งชิง ต่อรองของกลุ่มชาวบ้าน ปัญญาชน พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น และนักการเมือง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ชุมชนไทยลื้อเชียงคำ จึงมีความน่าสนใจ ในการศึกษาความสัมพันธ์ซ้อน ของกระบวนการสร้างและรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งวัฒนธรรมไทยลื้อ ที่สะท้อนออกมาในบริบทสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า ชาวไทยลื้อได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่หัวเมืองต่างๆ ในภาคเหนือ ด้วยเหตุผลทางการเมืองในยุคของการ “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” โดยการนำของพระเจ้ากาวิละ พ.ศ.2325-2358 ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการอพยพกวาดต้อนผู้คนครั้งใหญ่เข้าสู่ล้านนา อีกทั้งยังเป็นการตัดกำลังของข้าศึก และป้องกันไม่ให้พม่ากลับไปเกณฑ์กำลังคนในสิบสองปันนา แล้ววกกลับมาตีหัวเมืองฝ่ายเหนืออีก จะสังเกตได้ว่า ในยุคของการกวาดต้อนนั้น กำลังคนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการฟื้นฟูบ้านเมืองหลังจากภาวะสงคราม และหลังจากนี้ยังพบว่า มีชาวไทยลื้ออพยพเข้ามาอีกหลายครั้ง อันเนื่องมาจากการติดต่อค้าขาย การแสวงหาที่ทำกิน และการหลบหลีกภัยสงคราม

เรื่องราวข้างต้น สอดคล้องกับเอกสารในท้องถิ่นที่กล่าวถึงการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทยลื้อ ในอำเภอเชียงคำ ในยุคสมัยของเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช ประมาณ พ.ศ.2399 พระองค์ไปทำการศึกษาที่เมืองเชียงตุง ได้พบเห็นชนกลุ่มชาวไทยลื้อ ที่มีวิถีชีวิตที่รักสงบ ขยันขันแข็ง อดทน แต่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของจีนฮ่อ จึงอพยพกวาดต้อนมาอยู่ในเขตอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ต่อมาทรงเกรงว่าชาวไทยลื้อจะกลับยังถิ่นฐานเดิมอีก จึงอพยพเคลื่อนย้ายอีกครั้งไปที่ อำเภอเชียงม่วน เมื่อปีพ.ศ. 2416 แต่เนื่องด้วยอำเภอเชียงม่วนมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์น้อย อีกทั้งยังมีผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่จำนวนมากแล้ว หัวหน้าชาวไทยลื้อจึงได้ไปขออนุญาตเจ้าเมืองน่าน เพื่อออกสำรวจหาถิ่นที่อยู่ใหม่ จนได้มาพบพื้นที่อันกว้างขวางและมีความอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนมีแม่น้ำ 3 สายไหลผ่าน นั่นคือท้องที่อำเภอเชียงคำ จึงได้พากันอพยพมาตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่แห่งนี้เมื่อ พ.ศ. 2436 ²

ในช่วงเวลาของการอพยพและตั้งถิ่นฐานที่อยู่ในช่วงของรัฐจารีตท้องถิ่น (Traditional State) พบว่าการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวไทยลื้อนั้นยกมาทั้งระบบของสังคม ซึ่งยังมีสำนึกทางประวัติศาสตร์และความเป็นลื้ออยู่ โดยแสดงออกผ่านความทรงจำและการโหยหาอดีต พบว่ามีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อจากบ้านเกิดเมืองนอนเดิม และยังคงรักษาขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของตนที่ติดตัวมาจากสิบสองปันนา ซึ่งสามารถแสดงออกสำนึกดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ เช่น ภาษา การแต่งกาย คัมภีร์ พิธีกรรม การขับต่างๆ ที่ยังสามารถรับรู้ได้จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในปัจจุบัน เนื่องจากการแสดงตัวตนทางชาติพันธุ์ไม่ได้ขัดแย้งหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงสมัยนั้น อัตลักษณ์และความทรงจำของกลุ่มชาติสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะรัฐจารีตล้านนาเดิม ไม่มีนโยบายเบียดขับหรือแทรกแซง “ความเป็นลื้อ”

หลังจากการขยายตัวเข้ามาของรัฐสยามตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ดำเนินการปฏิรูปการปกครองแบบสมัยใหม่ โดยการส่งคนจากส่วนกลางเข้ามาปกครองท้องถิ่น ในรูปแบบของตั้งอำเภอ จังหวัด อีกทั้งการเข้ามาของการศึกษาแบบใหม่ ที่ส่งผลต่อสำนึกทางอัตลักษณ์ของ “ความเป็นลื้อ” ที่ค่อยๆปรับเปลี่ยนมาเป็นไทยมากขึ้น

ชาวไทยลื้อเชียงคำเริ่มปรับตัวเพื่อเข้าสู่อาณาจักร และพยายามมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยการก่อตั้งเป็นอำเภอเชียงคำ เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2447 จะเห็นได้จากกรณีครั้งเมื่อมีการวางแผนเพื่อตัดถนนภายในอำเภอเชียงคำ ดำเนินการโดยพระยาพิศาลคีรี นายอำเภอคนแรกของเชียงคำ ได้ร่วมกับเจ้าพญาชัยสิทธิ ซึ่งเป็นกำนันและผู้นำกลุ่มชาวไทยลื้อ ได้ดำเนินการร่วมกันเพื่อวางแผนผังและตัดถนนภายในอำเภอเชียงคำและ เป็นที่มาของถนนสายหลัก 2 สายในอำเภอเชียงคำได้แก่ ถนนพิศาล และถนนสิทธิประชาราษฎร์

² ประวัติหมู่บ้านไทยลื้อ ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา (เอกสารอัคราณา)

จากการปรับตัวของชาวไทยลื้อ ส่งผลให้ “ความเป็นลื้อ” เริ่มลดน้อยลงไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะเมื่อรัฐสยามดำเนินนโยบายการสร้างชาติและชาตินิยมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้ “ความเป็นลื้อ” ได้ถูกผันแปรเป็น “ลื้อแบบไทย” โดยชาวลื้อแปรเปลี่ยนมาแสดงความเป็นไทยมากขึ้น ถึงแม้ว่านักของความเป็นลื้อจะเจือจาง แต่ก็ยังคงดำรงอยู่และถูกเก็บซ่อนเอาไว้

ชาวไทยลื้อได้ปรับตัวเพื่อสนองการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสังคมไทย โดยชาวไทยลื้อผันตัวเองจากการทำการเกษตรแบบยังชีพ มาเป็นการทำการเกษตรแบบเข้มข้น ซึ่งพบว่าชาวไทยลื้อออกมาขายพื้นที่ทางการเกษตรนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะทำนาข้าว เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนชาวไทยลื้อ

จากการพัฒนาและการขยายตัวของระบบการศึกษา ที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนาประเทศ หลัง พ.ศ. 2500 ส่งผลให้ชาวไทยลื้อส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือได้ว่าโรงเรียนสามารถปลูกฝัง “ความเป็นไทย” ได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ “ความเป็นลื้อ” กลับกลายเป็นสิ่งที่น่าอับอายและด้าหลัง ส่งผลให้ความเป็นชาติพันธุ์ไทยลื้อได้ถูกกดทับและเก็บซ่อนตัวตนเอาไว้

อีกทั้งทางด้านปัญหาความมั่นคง ที่หวาดหวั่นต่อภัยของคอมมิวนิสต์ ภายในอำเภอเชียงคำ ช่วง พ.ศ. 2510 -2527 ได้ส่งผลต่อการแสดงตัวตนและอัตลักษณ์ของชาวไทยลื้อ ซึ่งความเป็นชาติพันธุ์และ “ความเป็นลื้อ” คงดำรงอยู่และฝังตัวในสภาพ “ทุนทางวัฒนธรรม”

กระแสโลกาภิวัตน์ ในช่วง พ.ศ. 2533 ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ยืนยันให้เห็นชุมชนในจินตนาการรูปแบบใหม่ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน อัตลักษณ์และความมีตัวตนเริ่มถูกนิยามใหม่บนฐานของการมีเชื้อชาติ และวัฒนธรรมเดียวกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ทั่วทั้งโลก เช่นการเคลื่อนไหวของขบวนการกลุ่มชาติพันธุ์บาสก์ (Basques) ในประเทศฝรั่งเศส, ชาวคาตาลัน (Catalans) ในสเปน, ชาวไอริช (Irish) และสก็อต (Scott) ในเครือจักรภพอังกฤษ พวกโลกที่สาม เช่นชาวอินเดียนในอเมริกาเหนือ ชาวฮาวายในสหรัฐอเมริกา ขบวนการคาสตอม (Kastom) ของเมลานีเซีย หรือขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ล้วนเป็นประจักษ์พยานยืนยันให้เห็นชุมชนในจินตนาการแบบใหม่ ที่วางอยู่บนฐานของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน อัตลักษณ์และความมีตัวตนเริ่มถูกนิยามใหม่บนฐานของการมีเชื้อชาติและวัฒนธรรมเดียวกัน³

³ ดำรงพล อินทร์จันทร์, “การฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทอาหมในรัฐอุตรดิตถ์ ประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, หน้า 1-2.

ในกรณีของกลุ่มไทยลื้อชุมชนเชียงคำ ประมาณพ.ศ. 2520 พบว่าเริ่มเกิดความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้รู้ในท้องถิ่น โดยได้ร่วมกันสืบค้นและบันทึกประวัติความเป็นมาของชาวไทยลื้อ ที่อาศัยจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ แนวคิดดังกล่าวเกิดจากกลุ่มปัญญาชนในท้องถิ่น ที่ต้องการให้มีประวัติศาสตร์ของตนเองที่เป็นลายลักษณ์อักษร อีกทั้งการเข้ามาของนักวิชาการ ที่เข้ามาทำการศึกษาวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ ด้านหนึ่งกลับเป็นแรงกระตุ้น ให้คนในชุมชนเริ่มหันมาสนใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง ลักษณะดังกล่าวพอเป็นเค้าร่างให้เห็นการเริ่มต้น ของกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ โดยปัญญาชนในท้องถิ่น ซึ่งล้วนเป็นผลผลิตของระบบการศึกษาและระบบราชการ ประกอบกับในช่วงเวลานั้น กระแสของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของ ไทยขยายตัว และปรากฏการณ์การโหยหาอดีตของคนกลุ่มต่างๆ ที่เพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการหันมาสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

จนเมื่อประมาณ พ.ศ.2537 กระแสท้องถิ่นนิยมลื้อได้ถูกปลุกมาอีกอย่างรวดเร็วและรุนแรง โดยกลไกภายในของชุมชนที่เริ่มปรับเปลี่ยนกลายเป็นชนชั้นกลางมากขึ้น ได้ร่วมมือกันระหว่างชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้นำทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ พบว่าเป็นการรวมกลุ่มทางชาติพันธุ์ เพื่อจัดงาน “สืบสานตำนานไทลื้อ” ขึ้นในปี 2538 หากมองรูปแบบในการจัดงาน พบว่ากิจกรรมภายในงานไม่ว่าจะเป็น การจัดรูปแบบของขบวนแห่ กิจกรรมการแสดง บนเวที ส่วนของงานนิทรรศการ กิจกรรมสาธิต การจัดอาหารในรูปแบบขันโตกดินเนอร์ ล้วนตอบสนอง “ความเป็นลื้อแบบสมัยใหม่” ซึ่งเป็นการประดิษฐ์กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยลื้อเชียงคำ โดยผลของการจัดงานได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากความมีสำนึกของการเป็นเจ้าของทางวัฒนธรรม จนถูกผลิตซ้ำกระบวนการดังกล่าวมาทุกปี กระบวนการรื้อฟื้น และผลิตซ้ำวัฒนธรรมไทยลื้อนั้น ส่งผลให้เกิดการสร้างเครือข่ายทางชุมชนไทยลื้อทั้งในและนอกพื้นที่ชุมชนเชียงคำ ด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงชุมชนไทยลื้อเชียงคำพยายามที่จะเป็นศูนย์กลางของ ไทยลื้อ โดยมีสิทธิธรรมเหนือชาวไทยลื้อในท้องถิ่นอื่นๆ จนพัฒนาလာมาเป็น “สมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย” ผลของการกระบวนการที่ผลิตซ้ำทุกปี ตลอดจนการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐ ได้ทำให้วัฒนธรรมของชาวไทยลื้อเป็นวัฒนธรรมที่ขายได้ ส่งผลต่อการผลิตสินค้าทาง วัฒนธรรมของคนในชุมชนเพื่อตอบสนองกับกระแสท้องถิ่นนิยมและกระแสของทุนนิยม

จนนำมาสู่การจัดตั้งทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนไทยลื้อเชียงคำ ที่เป็นแบบแผนปฏิบัติ ในกระบวนการรื้อฟื้นจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ไทยลื้อในท้องถิ่นอื่นๆ โดยยึดถือหลักการและรูปแบบ จากชุมชนไทยลื้อเชียงคำ ผลสำเร็จของกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ จนนำมาสู่ งาน “สืบสานตำนานไทลื้อโลก” ที่มีลักษณะเป็นการจัดตั้งทางวัฒนธรรม ที่ดำเนินการโดยกลุ่ม

นักการเมืองและปัญญาชนเข้ามาเป็นผู้จัดการ ซึ่งไม่ได้เปิดพื้นที่ให้กับคนในชุมชนของการมีส่วนร่วมในการจัดงาน จนอาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านไม่สามารถที่เข้าถึง “ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์” ได้

การแย่งชิงพื้นที่ของ “ความเป็นสื่อ” จากนักการเมือง นำไปสู่ตอบโต้และการต่อรองของชาวบ้าน คือ การก่อตั้งชมรมสื่อเล็กๆ ที่มีความรู้เฉพาะทาง เช่น ขับสื่อ การเลี้ยงผี การฟ้อน กลุ่มพอบ้าน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวกลุ่มปัญญาชนหรือนักการเมือง ไม่สามารถที่จะเข้าถึงแย่งชิงได้พื้นที่นั้น ได้ ส่งผลให้กลุ่มนักการเมืองและปัญญาชน จำเป็นที่จะต้องอาศัยกลุ่มต่างๆ ของชาวบ้านเหล่านี้ไว้ เพื่อการดำรงซึ่งการจัดตั้งทางวัฒนธรรมไทยสื่อเอาไว้

กระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งวัฒนธรรม เกิดขึ้นในชุมชนไทยสื่อเชิงคำ เป็นกระบวนการที่ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่มีความสลับซับซ้อนเกิดการสร้างความหมาย แย่งชิง ต่อดรง ผลิตซ้ำ เพื่อที่จะนิยามตัวตนของตนเองขึ้นมาเป็น “สื่อใหม่” ตลอดจนพัฒนาขยายพรมแดนความเป็นสื่อออกไปในระดับโลก ภาพรวมของกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และจัดตั้งวัฒนธรรมไทยสื่อ จึงเต็มไปด้วยประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมของกระบวนการสร้างและรื้อฟื้น ตลอดจนการเข้ามาจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจของนักการเมืองคนชั้นกลาง ชาวบ้าน คนกลุ่มต่างๆ เพื่อร่วมกันนิยามตัวตนของ “ความเป็นสื่อ” และแสวงหา “พื้นที่” และผลประโยชน์ ภายใต้ทรัพยากรทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชน

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อนั้น มีการทำการศึกษามาพอสมควรแล้ว แต่ยังไม่มีการศึกษา ในประเด็นกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อเชิงคำ งานที่ศึกษาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อส่วนใหญ่ที่พบมักเป็นงานที่เน้นการศึกษาด้านประวัติความเป็นมา และการมุ่งเน้นอธิบายวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงปรับตัวของชาวไทยลื้อเป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ สามารถจำแนกตามประเด็นที่ศึกษา โดยเชื่อมโยงและวิพากษ์วิจารณ์งานกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาให้เห็นภาพของกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อเชิงคำ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มได้ 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มงานการศึกษาเกี่ยวกับการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชาติพันธุ์
2. กลุ่มงานการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ
3. กลุ่มงานการศึกษาเกี่ยวกับสมบัติชุมชนและการจัดการทรัพยากรทางประวัติศาสตร์

1.2.1 งานการศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชาติพันธุ์

Michael Moerman⁴ (1965) **“Who are the Lue ? Ethnic Identity in a Complex Society”**. ได้ทำการศึกษาชาวไทยลื้อในเขตภาคเหนือของไทย โดยมองเกี่ยวกับ “ความเป็นลื้อ” ซึ่ง มอร์แมนไม่สามารถนิยามความเป็นลื้อโดยรวมได้ เพราะลื้อในแต่ละท้องถิ่น ก็จะมี ความแตกต่างกันเฉพาะถิ่น แม้กระทั่งภาษา ความเชื่อ ระบบการเมืองหรือเทคโนโลยี จึงไม่สามารถนิยาม “ความเป็นลื้อ” แบบเหมารวมได้ตามตัวแปรทางมานุษยวิทยาตัวใดตัวหนึ่งที่น่ามาวิเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรทางด้านภาษาอย่างเดียว หรือตัวแปรทางประเพณีอย่างเดียว แต่ควรศึกษาจากมุมมองของผู้ที่ถูกศึกษาเอง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์โดยสิ่งที่กำหนดความเป็นลื้อ อาจมาจากการผูกสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์กับเมืองที่เคยเป็นศูนย์กลางในอดีตก็เป็นได้

Charles F. Keyes (1993) ได้ทำการศึกษา **“Who are the Lue ? : Revisited Ethnic Identity in Lao, Thailand and China”**⁵ โดย คายส์ พยายามนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นลื้อโดยเปรียบเทียบในบริบทของชาติ ลาว ไทยและจีน พบว่าการสร้างความเป็นชาติพันธุ์ในสังคมยุคใหม่ล้วนมีรากฐานมาจากกลไกทางการเมืองของอุดมการณ์ชาตินิยม ล้วนแต่เป็นเรื่อง “เทคโนโลยีของอำนาจ” โดยคายส์สรุปว่า อัตลักษณ์ของคนลื้อจะมีการสร้างและแสดงออกในรูปแบบลักษณะของท้องถิ่น ที่กลายเป็นอัตลักษณ์ที่ขายได้ เมื่อพรมแดนเปิดให้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน จึงเป็นการกระตุ้นอัตลักษณ์ลื้อแบบใหม่ ดังนั้นอัตลักษณ์ชาวลื้อจึงเป็นทั้ง การเล่าตำนานโดยเชื่อมโยงพวกเขาเข้ากับเมืองลื้อในอดีต หรือสร้างความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษ โดยพยายามรักษาและสืบทอดวัฒนธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อการแย่งชิงและต่อรองความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม

ดำรงพล อินทร์จันทร์ (2545) ได้ทำการศึกษา การฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทอาหมในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ซึ่งพบว่า การรื้อฟื้นและฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอาหม เป็นการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ เพื่อต่อรองอำนาจทางการเมือง และยกระดับสถานภาพทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมของอัสสัม รัฐชาติอินเดีย ผ่านกระบวนการเคลื่อนไหวทั้งระดับปัจเจกและสาธารณะ โดยอาศัยเครื่องมือและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองเป็นเครื่องมือในการต่อรอง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวไม่เป็นไปอย่างผิวเผินแต่

⁴ Moerman, Michael, “Who are the Lue ? Ethnic Identity in a Complex Society”, *American Anthropologist*, 67: 1215-1230, 1965.

⁵ Charles Keyes, “Who are the Lue? revisited ethnic identity in Laos, Thailand, and China”, Washington, D.C. : University of Washington, 1993.

⁶ ดำรงพล อินทร์จันทร์, การฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทอาหมในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

เต็มไปด้วยความซับซ้อน ประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นถือเป็นประติสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ที่ผลิตซ้ำอดีตตามแบบแผนเดิมเพื่อตอบสนองบริบทและสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นไป

กระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมดังกล่าว ได้เกิดแก่นำในส่วนของอุดมการณ์และภาคปฏิบัติ การทางวัฒนธรรมโดยมีศูนย์กลางอันได้แก่ สมาคมวันออกพักเมืองไท สมาคมปอยพราหลวง และสมาคมหมอลวงสามตระกูล ซึ่งสมาคมดังกล่าวมีความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทอาหมให้ปรากฏต่อสาธารณะ โดยให้กระบวนการการต่อรอง เลือกรร นียาม ผลิตซ้ำความหมายเพื่อแบ่งความเหมือน-ความต่าง ระหว่างไทอาหมและไม่ใช่ไทอาหม ผ่านเรื่องมือและสัญลักษณ์ ทางวัฒนธรรมมาใช้ให้สอดคล้องกับภาวะปัจจุบันหลายประการ เช่น การเชิดชูวีรบุรุษของชาวอาหม โรงเรียนสอนภาษาไท นียามความเป็นไทในโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ไท เวทีสาธารณะและตราสัญลักษณ์ ความพยายามที่จะเปิดตัวสาธารณะของไทอาหม ก็ไม่ได้จำกัดขอบเขตของกลุ่มตนเองเท่านั้น หากแต่ยังประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มอีกด้วย

อิสรา ญาณตาล (2545) ได้ศึกษา การศึกษากระบวนการฟื้นฟูตัวอักษรไทลื้อในสิบสองปันนา ในหนังสือ ประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท⁷ ซึ่งพบว่าหลังจากวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ได้ถูกทำลายลงไปในอดีต แต่ด้วยความสำเร็จของนโยบายการเชิดชูวัฒนธรรมทางด้านภาษาและชนกลุ่มน้อย ของรัฐบาลจีน ทำให้เกิดการรื้อฟื้นตัวอักษรไทยลื้อขึ้นมาใหม่ โดยผ่านการแสดงออกทางป้ายร้านค้า หนังสือพิมพ์ เอกสารต่างๆ ซึ่งอักษรไทยลื้อดังกล่าวถูกผลิตขึ้นมาอีกครั้งซึ่งเป็นแบบอักษรใหม่ โดยนำเสนอควบคู่ไปกับอักษรจีน ทั้งนี้ด้านหนึ่งก็เพื่อแสดงถึงการมีตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้รัฐบาลจีน และอีกด้านหนึ่งตอบสนองนโยบายของรัฐบาลจีนที่มีต่อชนกลุ่มน้อยและการท่องเที่ยว

เสกสรร สรรพพิสุทธิ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ของไทลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม : กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่⁸ พบว่า ชุมชนบ้านแม่สาบเติบโตขึ้นมาบนพื้นฐานชุมชนการเกษตร ที่มีข้าวกับควายเป็นวัฒนธรรมหลักในการดำรงชีวิต มีการช่วยเหลือเผ่าและแลกเปลี่ยนแรงงานภายใต้ความสามัคคีและความร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ชาวไทยลื้อแม่สาบจึงมีอัตลักษณ์ที่เกิดจากความสมดุลของคน พุทธ ผี และธรรมชาติภายใต้

⁷ อิสรา ญาณตาล, บทสำรวจเบื้องต้นกับการฟื้นฟูตัวอักษรไทลื้อในสิบสองปันนา, การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.

⁸ เสกสรร สรรพพิสุทธิ, อัตลักษณ์ของไทลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม : กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

สภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ จึงเกิดลักษณะอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนไทยลื้อได้ 3 ลักษณะใหญ่ๆคือ ลักษณะแรกเป็นอัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับความรู้สึกสำนึกร่วมในความเป็นไทยลื้อของตนเอง เกิดจากรากฐานทางชาติพันธุ์และการมีประสบการณ์ร่วมทางสังคม ลักษณะต่อมาเป็นอัตลักษณ์ ที่เป็นวิถีปฏิบัติเชิงประจักษ์ เป็นลักษณะเฉพาะของชาติพันธุ์ เช่นภาษา การแต่งกาย และอาหารการกินของคนไทยลื้อ ลักษณะต่อมาเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากหลักปฏิบัติในเชิงนามธรรม เกิดจากความศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่าและประเพณีชุมชน เป็นอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภค มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่2 สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ประเทศมีนโยบายพัฒนาและเพิ่มพูนอัตราการเจริญของระบบเศรษฐกิจ เกิดการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยม ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจหลายชนิด จนชาวบ้านหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างจริงจัง เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวไทยลื้อบ้านแม่สาบ ก่อให้เกิดการสูญเสียวัฒนธรรมประเพณีและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน เกิดปัญหาในการจัดการทรัพยากร มีการแย่งชิงและขัดแย้งขึ้นในชุมชน จากเหตุการณ์ดังกล่าวการปรับตัวของคนในชุมชนจึงเกิดขึ้น เป็นกระบวนการปรับอัตลักษณ์เพื่อความอยู่รอดของชุมชน โดยการฟื้นฟูอัตลักษณ์ที่สำคัญเช่น ภาษาไทยลื้อ การปรับใช้อัตลักษณ์ เช่นการนำความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการแฮกนามาปรับใช้ในการแฮกพืชเศรษฐกิจอื่นๆ และการสร้างใหม่ทางอัตลักษณ์ เช่นการสร้างศิลปะการฟ้อนลื้อให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

สมชาย จะข่อยและคณะ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซแล ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย⁹ เนื่องจากประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่เริ่มได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคนในชุมชนเป็นคนทำการวิจัยด้วยตนเอง จึงเกิดเครือข่ายและองค์กรของชาวบ้านขึ้น เพื่อประชุมหาหนทางแก้ไขและฟื้นฟูสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาใหม่ โดยกระบวนการดังกล่าวได้นำผู้รู้ในชุมชนทั้งเก่าและใหม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ตลอดจนคนหนุ่มสาว มาปรึกษาหารือผลที่ได้คือ จะต้องฟื้นฟูและสืบสานประเพณีของกลุ่ม 5 ด้านคือ ด้านศาสนา ด้านดนตรี ด้านการเดินจะคี ด้านการแต่งกาย ด้านสมุนไพร

อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์งานชิ้นนี้แล้ว จะพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่เองก็มีความพยายามที่จะปรับประเพณีวัฒนธรรมของตนเองให้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบันมากขึ้น เพื่อตอบสนองกระแสของการท่องเที่ยว อีกประการที่สำคัญคือ กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดการรวมกลุ่มกัน

⁹ สมชาย จะข่อยและคณะ, แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซแล ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค,2546.

ใหม่โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ เนื่องจากคนในชุมชนมีการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจสูงมาก ทำให้คนไม่มีน้ำใจต่อกัน ความสามัคคีในชนเผ่าลดน้อยลง เช่น มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ทำงานเพื่อหาเงินไปซื้อของฟุ่มเฟือยในเมืองมาอวดกัน ส่งผลให้เกิดความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน ทำยที่สุดต่างคนก็ต่างทำ ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็ลดน้อยลง การรวมกลุ่มเพื่อฟื้นฟูจึงกลายเป็นกระบวนการที่ปรับความเข้าใจและหาทางออกร่วมกันของคนในชุมชน งานชิ้นนี้จึงแสดงให้เห็นว่าการฟื้นฟูวัฒนธรรมกลายเป็นกระบวนการที่ช่วยรื้อฟื้นความทรงจำเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์หรือการสร้างตัวตนให้กับกลุ่มชาติพันธุ์แล้วอีกด้านหนึ่งก็ยังเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอีกด้วย

สันติพงษ์ ช้างเผือก (2546) ได้ทำการศึกษา ลือผานม: “การพั่วพันทางวัฒนธรรม” ในพื้นที่ท่องเที่ยว แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว¹⁰ ได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสร้างให้ชุมชนเป็นพื้นที่แห่งการท่องเที่ยว โดยพยายามเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการพัฒนาเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งใช้การเมืองในการนำเสนอภาพแทนความจริง ด้วยอาศัยความเป็นลือ ที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถขายได้ อีกทั้งคนภายนอกได้สร้างความหมายใหม่ให้กับคนลือผานม สถานที่ และวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ผ่านตัวบทของการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งหลายฝ่ายพยายามที่จะเข้ามาแย่งชิงและนิยามความหมายที่ผลิตสร้างโดยไม่ได้เป็นตัวสะท้อนภาพความจริงของผานมอย่างตรงไปตรงมา แต่เป็นความหมายที่ผลิตสร้างขึ้นเพื่อจัดระเบียบและสร้างขอบเขตทางสัญลักษณ์ให้กับพื้นที่ของผานม

งานชิ้นนี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยสรุปบทเรียนของ หมู่บ้านวัฒนธรรมในพื้นที่ท่องเที่ยวที่ผ่านกรอบการศึกษาจากคนนอกวัฒนธรรม โดยพยายามจะอธิบายเชื่อมโยงให้เห็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับทุนนิยมโลก จนถึง ชีวิตคนในพื้นที่ท่องเที่ยว ตั้งแต่การนำเสนอภาพแทนความจริง และชี้ให้เห็นว่า คนตัวเล็กๆที่อยู่ในภาวะชายขอบของศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลกอย่างบ้านผานม ไม่ได้เป็นผู้ที่ถูกท่องเที่ยวที่เชื่องซึม ไม่รู้ร้อนรู้หนาวหาก แต่ด้านหนึ่งเป็นความกระตือรือร้นแย่งชิงถูกค้าเพื่ออยากที่จะได้เงินจากนักท่องเที่ยว โดยมีกรอบของวัฒนธรรมที่ขายได้เป็นตัวกำหนด ที่ได้รับการนิยามจากคนนอกและคนในด้วยตนเอง

สุมิตร ปิติพัฒน์ (2546) ในหนังสือ คนไทแดงในแขวงห้วยพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว¹¹ ได้ชี้ให้เห็นถึง ชุมชนไทยแดง ในลาวที่กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่การสร้างอัตลักษณ์

¹⁰ สันติพงษ์ ช้างเผือก, ลือผานม: “การพั่วพันทางวัฒนธรรม” ในพื้นที่ท่องเที่ยว แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

¹¹ สุมิตร ปิติพัฒน์, คนไทแดงในแขวงห้วยพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2546.

ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นศาสนาโดยมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะคนส่วนใหญ่ในเขตเมืองจำหนือและเมืองจำใต้เคยนับถือพระพุทธศาสนามาก่อน โดยเฉพาะการเป็นพุทธ ก็จะมีนิยามการเป็นคนลาวได้ และได้รับการยอมรับมากกว่า โดยเริ่มเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธแต่ก็ยังสอดแทรกพิธีกรรมเกี่ยวกับการถือผีเอาไว้ด้วย การเปลี่ยนแปลงจากกระแสนิยมภายนอกที่เน้นการท่องเที่ยวมากขึ้น ไทยแดงจึงได้ผลิตผ้าทอของตนเองขึ้นมา เหมือนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในลาว เพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยวตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสถานะทางเพศและสังคมที่สอดคล้องกับบริบทในยุคปัจจุบันมากขึ้น

การสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ไทยแดง ในแขวงห้วยพันขึ้น โดยด้านหนึ่งก็ได้แสดงการเป็น “คนลาว” โดยผ่านการนับถือศาสนา และอีกด้านหนึ่งก็รักษาความเป็นไทยแดงเอาไว้ อย่างไรก็ตามในสามที่จะปะทะสังสรรค์กับสมาชิกในชาติพันธุ์ ก็จะใช้อัตลักษณ์ของตนเองในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยเลือกที่จะหยิบยกความเป็นชาติพันธุ์เอามาใช้ ซึ่งจะเป็นการกลับไปกลับมาของความเป็นชาติพันธุ์ในการแสดงอัตลักษณ์ ที่ขึ้นอยู่ว่าจะเลือกหยิบยกความเป็นชาติพันธุ์มาใช้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมที่จะแสดงอัตลักษณ์ดังกล่าวออกมา

ปราโมทย์ ภักดีณรงค์ (2547) ได้ทำการศึกษา การเมืองสุนทรียภาพผ้าขึ้นดินจกกับกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมแม่แจ่ม¹² ซึ่งพบว่ากระบวนการสร้างผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่ม เกิดขึ้นมากับกระแสความคิดทางสังคมและสถานะความต้องการการสร้างตัวตน ของชนชั้นกลางในเมือง กระบวนการสร้างความหมายดังกล่าวเกี่ยวพันกับการบริโภคคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ ของผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่ม ในฐานะศิลปะพื้นบ้านและยังสอดคล้องในการให้ภาพเมืองแม่แจ่มเป็นเมืองชนบทที่ไม่แปดเปื้อน ภาพลักษณ์ดังกล่าวได้ตอบสนองความต้องการของคนชั้นกลางในเมือง ที่ต้องการย้อนกลับไปหาชีวิตในชนบท จนเกิดการสร้างชุดความรู้ขึ้นมาเกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่ม จนกลายเป็นชุดความรู้ที่ได้ถูกนำเสนอซ้ำๆ อย่างไรก็ตามชุดความรู้ดังกล่าวก็ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีการผลิตชุดใหม่ที่มีการต่อเติม เปลี่ยนแปลงความหมาย

ชุดความรู้ที่ถูกสร้างโดยคนชนชั้นกลางในเมือง ยังเป็นภาพแทนความจริงของชุมชนท้องถิ่นที่มีการคัดลอกและขัดแย้งกับประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยจะพบว่าการช่วงชิงและนิยามความหมายต่อวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มปัญญาชนมีพลังอย่างมากในการควบคุมทิศทางของความรู้ จึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบจากคนในท้องถิ่นซึ่งมีการปฏิเสธ ต่อรอง และเลือกสรรชุดความรู้ที่ปัญญาชนนำเสนอ จนเกิดการรื้อฟื้นภายใต้การช่วงชิงความหมายของผ้าขึ้นดินจก แม่แจ่ม

¹² ปราโมทย์ ภักดีณรงค์, การเมืองสุนทรียภาพผ้าขึ้นดินจกกับกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมแม่แจ่ม, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) ได้ศึกษา **อัตลักษณ์ศาสนาอิสลามในเมืองเชียงใหม่ : การศึกษาเปรียบเทียบประวัติความเป็นมาและโครงสร้างสังคมของชุมชนผู้อพยพทางชาติพันธุ์ชาวปากีสถานและยูรนานามุสลิม**¹³ ได้อธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างของชุมชนชาวมุสลิมปากีสถานและยูรนานา ตลอดจนกระบวนการสร้างและรื้อฟื้น อัตลักษณ์ของชุมชนชาวมุสลิมในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในเขตชุมชนของ “คนเมือง” ในเชียงใหม่ แต่อย่างไรก็ตามชุมชนมุสลิมดังกล่าวก็ยังสามารรถดำรงอยู่ในสังคมเชียงใหม่ได้ โดยการสร้างความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ จารีตประเพณี และการจัดองค์กรอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ก็เพื่อจะกำหนดพื้นที่ทางชาติพันธุ์ และนิยามตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนสร้างอำนาจการต่อรองต่อรัฐ เพื่อที่จะรักษาและพิทักษ์ผลประโยชน์ของของชาติพันธุ์ของตนเองเอาไว้

ด้วยความแตกต่างทางด้านศาสนา ของชาวมุสลิมกับคนพื้นเมือง จึงส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต สังคม ประเพณี วัฒนธรรม จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่สามารถดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้อย่างเข้มแข็ง ประกอบกับความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ล้วนเป็นปัจจัยส่งเสริมให้กลุ่มชาวปากีสถานและยูรนานามุสลิม มีการประสานความร่วมมือกันเพื่อจัดตั้งองค์กรการทางการเมืองอย่างไม่เป็นทางการขึ้น เพื่อกำหนดอำนาจการต่อรองและกำหนดพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง และให้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการจรรโลงสังคมมุสลิม

วสันต์ ปัญญาแก้ว (2550) ได้ทำการศึกษา **เสียงไต่ล้อ-สิบสองปันนา : การเดินทาง/เคลื่อนที่ ความเป็นถิ่นฐาน และการเคลื่อนย้ายถ่ายโอนวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (รัฐชาติ)**¹⁴ ที่พยายามชี้ให้เห็นถึงการเดินทางเคลื่อนที่ การติดต่อสื่อสารของชาวไทยลื้อในสิบสองปันนา ที่มีมาแต่เดิมในประวัติศาสตร์และที่สร้างขึ้นใหม่ โดยชาวไทยลื้อพยายามที่จะขับเคลื่อน ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อประกอบสร้าง “สำนักบ้านเกิด” และ “ตัวตนทางวัฒนธรรม” ขึ้นมาใหม่ ที่ทำให้มองเห็น ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม เพื่อรื้อฟื้นและสืบสาน พระพุทธศาสนา ภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม อันถือเป็นตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ของ “ความเป็นลื้อ” ภายใต้บริบทของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย โดยการดึงเอาความเป็นชุมชนดั้งเดิมและการเคลื่อนตัวของทุนโลกาภิวัตน์ที่ผ่านโครงการพัฒนาระดับภูมิภาคต่างๆ ในเขตอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง

นิชริมา บุญเจลิยว (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **ความทรงจำของคนลื้อพลัดถิ่นกับประติมากรรม** ที่พยายามแสดงให้เห็นถึง ความทรงจำและและสำนึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับถิ่นฐานบ้าน

¹³ สุเทพ สุนทรเกสัช, **อัตลักษณ์ศาสนาอิสลามในเมืองเชียงใหม่ : การศึกษาเปรียบเทียบประวัติความเป็นมาและโครงสร้างสังคมของชุมชนผู้อพยพทางชาติพันธุ์ชาวปากีสถานและยูรนานามุสลิม, ชาติพันธุ์สัมพันธ์, เมืองโบราณ, 2548.**

¹⁴ วสันต์ ปัญญาแก้ว, **เสียงไต่ล้อ-สิบสองปันนา : การเดินทาง/เคลื่อนที่ ความเป็นถิ่นฐาน และการเคลื่อนย้ายถ่ายโอนวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (รัฐชาติ), เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.**

เกิดและการสร้างความเป็นท้องถิ่นมีส่วนอย่างสำคัญ ต่อการทำความเข้าใจการปรับตัวได้ต่อการเปลี่ยนแปลงที่มาจากโครงการรัฐของชาวลื้อ ที่ปรากฏผ่านโครงการพัฒนาและการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเชิงคำ การช่วงชิงได้ตอบดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดผ่านขบวนการรื้อฟื้นสืบสานวัฒนธรรมของชาวลื้อ การจัดงานเทศกาล การตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในระดับชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้เห็นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวไทยลื้อ โดยผ่านการประดิษฐ์สร้างขึ้น เพื่อที่จะสืบสานและจารึกจดจำที่นำไป และกำหนดตำแหน่งแห่งที่และความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรม ในบริบทประวัติศาสตร์การสร้างชาติและการพัฒนายุคโลกาภิวัตน์

จุดร่วมของงานกลุ่มที่หนึ่ง ได้อธิบายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชาติพันธุ์ มักเกิดขึ้นพร้อมการแสดง อัตลักษณ์และตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา เพื่อตอบสนองปรากฏการณ์ทางสังคมที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นเผชิญอยู่ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการแสดงตัวตนเพื่อนิยามตัวเองให้มีตำแหน่งแห่งที่ในประวัติศาสตร์ จึงผลิตสร้างหรือประดิษฐ์ประเพณีบางสิ่งบางอย่างขึ้นมา เพื่อยืนยันการมีตัวตน โดยไม่จำเป็นต้องใส่ใจว่าสิ่งที่ประดิษฐ์สร้างขึ้นมานั้น สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่ เพื่อตอบสนองการโหยหาอดีตและสำนึกของการมีตัวตน

ในยุคปัจจุบันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดความพยายามทำให้ชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้า โดยกลุ่มชาติพันธุ์ก็ปรับตัวเพื่อให้ความเป็นชาติพันธุ์ของตน สอดรับวัฒนธรรมที่กลายเป็นสิ่งที่สามารถนำมาขายได้

1.2.2 กลุ่มงานการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ

กลุ่มงานที่ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมา

ชมรมล้านนาคดี ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา (2529) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ แล้วเขียนเป็นบทความ ชื่อว่า **รวมบทความทางวิชาการ : ไทลื้อเชียงคำ**¹⁵ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็นหมวดหมู่ แต่หมวดหมู่ที่น่าสนใจได้แก่ หมวดหมู่ที่ว่าด้วยเรื่องวัฒนธรรมและประเพณี กล่าวถึงศาสนา ความเชื่อ และประเพณีของชาวไทยลื้อ ลักษณะการแต่งกาย ชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทยลื้อที่เชียงคำ มีบทความเกี่ยวกับการเปรียบเทียบการละเล่นจับลื้อที่เชียงคำและการชอที่เชียงใหม่ การระบำรำฟ้อน และเรื่องราวของครัวไทยลื้อ แต่ละ

¹⁵ ชมรมล้านนาคดี, รวมบทความทางวิชาการ : ไทลื้อเชียงคำ, เชียงใหม่, ชมรมล้านนาคดี และวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา, 2529.

บทความให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นไทยลื้อที่เชียงคำได้ชัดเจน เป็นบทความที่ให้ข้อมูลมากกว่าบทความเชิงวิพากษ์วิจารณ์

ไสว เชื้อสะอาด (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **ไทลื้อ-ล้านนา ถึงสิบสองปันนา**¹⁶ โดยพยายามอธิบายถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวไทลื้อตั้งแต่อพยพจากแคว้นสิบสองปันนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ที่ยังคงรักษาประเพณีวิถีชีวิตที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ถือว่าเป็นงานประวัติศาสตร์ที่มุ่งเน้นการอธิบายทางวัฒนธรรม ซึ่งอย่างน้อยเราก็พบว่างานชิ้นนี้ถือเป็นงานเริ่มต้น การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่เริ่มจากคนใน ที่เป็นนักวิชาการท้องถิ่น และยังสะท้อนให้เห็นจุดเริ่มของการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยนักวิชาการท้องถิ่น

สถาวัณธรรมอำเภอเชียงคำ (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **อำเภอเชียงคำ**¹⁷ ในงานชิ้นนี้กล่าวถึงรายละเอียดของอำเภอเชียงคำในด้านต่างๆ แต่ที่น่าสนใจในหนังสือเล่มนี้คือ ความเชื่อของชาวไทลื้อกล่าวถึงความเชื่อต่างๆของชาวไทลื้อ ได้แก่ความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อในสิ่งที่มีมองไม่เห็น ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตในโลกปัจจุบันต่อมาก็คือเรื่อง วิถีชีวิตของชาวไทลื้อ กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่เดิมที่สิบสองปันนา สถาปัตยกรรมต่างๆ ภาษาและการแต่งกาย และสุดท้ายคือ ไทลื้อเชียงคำ กล่าวถึงการอพยพเข้ามาของชาวไทลื้อที่เข้ามาอยู่ในเชียงคำ และได้ให้รายละเอียดของหมู่บ้านและตำบลที่มีชาวไทลื้ออาศัยอยู่ โดยภาพรวมของงานชิ้นนี้ ให้รายละเอียดของข้อมูลเชิงวิชาการ และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทลื้อไปด้วย

แสวง มาละแซม (2544) ได้ทำการศึกษา **คนยองย้ายแผ่นดิน**¹⁸ โดยแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยอง ซึ่งเป็นชุมชนที่ ถูกกวาดต้อนมาในลักษณะทศรัว โดยยกมาระบบโครงสร้างทางสังคมมาทั้งหมด อันประกอบไปด้วย เจ้าเมือง ขุนนาง พระสงฆ์ ประชาชน ลักษณะทศรัวมาทั้งระบบสังคมดังกล่าว การอพยพเข้ามานั้นได้กระจายตัวเพื่อหาพื้นที่อันเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานและการเพาะปลูก โดยตั้งชุมชนกระจายตัวเรียงรายตามแม่น้ำ หากพื้นที่ไหนมีผู้คนอาศัยอยู่มากแล้ว ก็จะย้ายไปหาพื้นที่ใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ยังๆ ไม่มีผู้จับจอง เพื่อใช้พื้นที่ในการตั้งถิ่นฐาน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม

¹⁶ ไสว เชื้อสะอาด, **ไทลื้อ-ล้านนา ถึงสิบสองปันนา**, พะเยา :สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, 2538.

¹⁷ สถาวัณธรรมอำเภอเชียงคำ, **เอกสารแนะนำอำเภอเชียงคำ**, พะเยา, 2541.

¹⁸ แสวง มาละแซม, **คนยองย้ายแผ่นดิน**, (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2548.

กลุ่มงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ

ประชัน รัชพงษ์ และคณะ (2535) ได้ศึกษาวิจัย การศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปาง¹⁹ ซึ่งเป็นการศึกษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่บ้านกล้วยแพะ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีประเพณีและวัฒนธรรมส่วนใหญ่คล้ายกับชาวพื้นเมืองโดยทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามชาวไทลื้อยังยังคงรักษาสัญลักษณ์บางอย่าง ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้ และพบว่าไทลื้อบ้านกล้วยแพะมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรกรรม มาเป็นแบบผสมผสาน สังคมเกษตรเข้ากับการลงทุนค้าขาย และการขายแรงงานหรือรับจ้าง ซึ่งได้รับอิทธิพลของระบบทุนนิยม จนทำกลายเป็นหมู่บ้านทุนนิยมและขยายเป็นทุนนิยมท้องถิ่นต่อไป

จารุวรรณ พรหมวัง (2536) ได้ทำการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ²⁰ พบว่า วัฒนธรรมบางสิ่งบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของการเวลา ซึ่งในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาคำให้เห็นถึง สังคมของชาวไทลื้อที่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว ชาวไทลื้อยึดมั่นในพระพุทธศาสนาแม้ว่าจะมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปะปนอยู่บ้าง ซึ่งจากการศึกษาปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ซึ่งที่พบมากที่สุดคือ วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกาย ที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยคือภาษา สำหรับประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อมีทั้งสองรูปแบบคือ ด้านหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปและอีกด้านหนึ่งยังคงรูปแบบเดิม บางประการไว้ สำหรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวไทลื้อนั้น ผู้ที่มีการศึกษาอายุน้อยและสถานะทางสังคมสูงจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า ผู้ที่มีการศึกษาน้อยและอายุมาก ทั้งนี้ วัฒนธรรมของชาวไทลื้อจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปการไปรับวัฒนธรรมใหม่ และการธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

รัตนาพร เศรษฐกุล(2537) ได้ทำการศึกษา การคงอยู่และการปรับเปลี่ยนสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท : กรณีศึกษาหมู่บ้านของ ต.บวกก้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่²¹ ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการเรียกชื่อ “ของ” และ “ลื้อ” โดยอ้างถึงความแตกต่างเล็กน้อยของทั้งสองภาษา จนนำไปสู่การแบ่งแยกกลุ่มคนที่พูดภาษาลื้อ ว่าเป็นไทลื้อ กลุ่มคนที่พูดภาษาของ ว่าเป็นไทยของ แต่นักวิชาการลงความเห็นว่า ของก็คือลื้อกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่เมืองของ ส่วนไทหรือไต เป็นคำเรียกของกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไต เพื่อใช้แยกกลุ่มคนที่ต่างออกไป สำหรับชาวบ้าน

¹⁹ ประชัน รัชพงษ์และคณะ, การศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปาง, รายงานผลการวิจัย, วิทยาลัยครูลำปาง, 2535.

²⁰ จารุวรรณ พรหมวัง, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

²¹ รัตนาพร เศรษฐกุล, การคงอยู่และการปรับเปลี่ยนสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท : กรณีศึกษาหมู่บ้านของ ต.บวกก้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่, เชียงใหม่, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537.

คำว่า “ไทยอง” ไม่ได้มีความหมายเชิงชาติพันธุ์ แต่หมายถึงชาวองที่ไม่ใช่ชาวจีนฮ่อ เนื่องจากถือว่าตนเองได้อพยพเคลื่อนย้ายมาจากเมืองยอง ในทำนองเดียวกันงานอีกชิ้นของ รัตนพร เศรษฐกุล (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **ชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน**²² โดยแสดงให้เห็นถึงชุมชนชาวไทลื้อเมืองน่าน ทั้งทางด้านการอพยพถิ่นฐาน ความเป็นอยู่ การเมืองการปกครอง ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างไทลื้อกับไทยยวนรวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น งานชิ้นนี้เป็นงานในลักษณะที่เน้นให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชาวไทลื้อ ซึ่งมีลักษณะที่นำเสนอออกมาในรูปแบบการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา อีกทั้งยังเป็นการมองภาพวัฒนธรรมจากภายนอก โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต แต่ในทางกลับกันอิทธิพลดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดจุดขายให้กับนักท่องเที่ยว จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน

ณริสสร ชีรทีป (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง **ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทลื้อ ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2460-2540 ศึกษาผ่านลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำที่เป็นทางการ**²³ พบว่าชุมชนไทลื้อบ้านลงเหนือมีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวอันเนื่องมาจากการขยายตัวของประชากร และการขยายตัวของรัฐและทุน ที่เข้ามาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้นำมีส่วนอย่างมากต่อการปรับตัวของชุมชน ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนองค์กรของชุมชนให้ตอบสนองนโยบายของรัฐไทย ทำให้ตัวผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนมีอำนาจในการต่อรองทรัพยากรจากรัฐเพื่อพัฒนาชุมชน เมื่อผู้นำเปลี่ยนฐานไปผูกพันกับภายนอก จนมีลักษณะเป็นตัวแทนของรัฐมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอ ดังนั้นชาวบ้านจึงพยายามรักษาความสัมพันธ์ในชุมชนเอาไว้ ตลอดจนสร้างองค์กรเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการใหม่ที่เกิดขึ้น จึงพยายามที่จะฟื้นฟูโดยหิบบกเอา “ความเป็นลื้อ” ขึ้นมาด้านหนึ่งเพื่อรักษาความร่วมมือในชุมชน อีกด้านหนึ่งเพื่อสร้างพลังในการต่อรองของชาวบ้าน ในการต่อต้านการเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรภายในชุมชน

ศุภมาส รัตนขวงค์(2547) ได้ศึกษาเรื่อง **การปรับเปลี่ยนอาชีพขายแรงงานข้างถนนในเมืองลำปางของชาวบ้านไทลื้อ**²⁴ ซึ่งพบว่าชาวไทลื้อบ้านกล้วยที่จังหวัดลำปาง ได้ปรับเปลี่ยน

²² รัตนพร เศรษฐกุล, **ชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน**, เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ, 2536.

²³ ณริสสร ชีรทีป, **ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทลื้อ ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2460-2540 ศึกษาผ่านลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำที่เป็นทางการ**, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

²⁴ ศุภมาส รัตนขวงค์, **การปรับเปลี่ยนอาชีพขายแรงงานข้างถนนในเมืองลำปางของชาวบ้านไทลื้อ**, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

อาชีพของตนเองโดยการขายแรงงานข้างถนน ซึ่งแต่เดิมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพ การที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อบ้านกล้วยไม่สามารถอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบเดิมได้ เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนอยู่ใกล้กับตัวเมืองประมาณ 15 กิโลเมตร ตลอดจนการหลั่งไหลเข้ามาของเทคโนโลยี จนทำให้ชาวไทยลื้อไม่สามารถดำรงตนอยู่ในรูปแบบการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิมได้ จึงส่งผลต่อการเกิดการรวมกลุ่มใหม่ มีการสร้างกฎกติกาภายในกลุ่ม การแบ่งปันรายได้ภายในกลุ่ม จนเกิดเป็นความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้นในชุมชนของคนขายแรงงาน ที่มีการประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน และในขณะเดียวกันก็ฟื้นความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งด้วย

จุดรวมของงานประเภทนี้ เป็นการศึกษาในลักษณะตัวตนทางชาติพันธุ์วรรณนา ประวัติความเป็นมา ที่มุ่งอธิบายลักษณะทางวัฒนธรรม ตลอดจนเน้นให้เห็นถึงการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงความเป็นชาติพันธุ์ตามยุคสมัย และงานโดยส่วนมากจะเป็นการมองจากวัฒนธรรมภายนอกเข้าไป ซึ่งยังขาดการให้ข้อมูลที่เห็นความเคลื่อนไหวจากคนใน ซึ่งงานในลักษณะดังกล่าวมุ่งเน้นการให้ข้อมูลและอธิบายเหตุผลและวิเคราะห์การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ไปตามบริบทของช่วงเวลานั้นๆ

1.2.3 งานการศึกษาเกี่ยวกับสมบัติชุมชนและการจัดการทรัพยากรทางประวัติศาสตร์

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2546) ได้ศึกษา ประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนเมืองน่าน²⁵ เป็นการศึกษาการต่อสู้เพื่อเข้าถึงทรัพยากร ในที่นี้ไม่ได้เป็นทรัพยากรทางกายภาพ แต่รวมถึงทรัพยากรทางสังคม เช่น ประวัติศาสตร์ ความเป็นชาติพันธุ์ วัฒนธรรม พื้นที่สาธารณะ

ในกรณีของกลุ่มชาวไทยพวน บ้านฝายมูล ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มาจากเมืองพวน ประเทศลาว ซึ่งประวัติศาสตร์ความเป็นลาวจึงต้องถูกซ่อนเร้น จึงดำรงอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวที่กลับไปมาระหว่าง ลาวพวน-ไทยพวน จึงทำให้กลายเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ทางสังคมและการเมืองได้หลากหลาย

สำหรับชุมชนไทยลื้อบ้านหนองบัวและบ้านคอนมูลนั้น อาศัยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งพัฒนาไปสู่ความแตกต่างและช่วงชิง ในการสร้างความหมายทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ดำเนิน และการสร้างอัตลักษณ์เพื่อให้สามารถกลายเป็นสินค้า กระบวนการดังกล่าวเปลี่ยนทุนทาง

²⁵ ชูศักดิ์ วิทยาภัก, ประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนเมืองน่าน , เชียงใหม่ : สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย, 2546.

วัฒนธรรมที่เคยเป็นทรัพยากรของชุมชน ให้กลายเป็นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่กระจายโดยไม่เท่าเทียมกัน จึงนำมาสู่การต่อต้านและแย้งซึ่ง ผลประโยชน์ทางวัฒนธรรม

แม้กระทั่งชุมชนชาวขมุ บ้านปู ซึ่งเป็นภาพแทนของประวัติศาสตร์ของคนชายขอบ ที่ถูกคนภายนอกกำหนดอัตลักษณ์ที่ถูกกดทับมาตลอด เพื่อตอบสนองความรู้สึกที่เคยรู้สึกว่ามีค่าต่อด้านเชื้อชาติ จึงเกิดการเขียนประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตนเองขึ้นมา เพื่อที่จะปลดปล่อยตนเองจากการถูกเหยียดหยามจากประวัติศาสตร์ชุดอื่น ตลอดจนแสวงหาพื้นที่ทางประวัติศาสตร์อีกชุดหนึ่งให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

ชุมชนบ่อเกลือ ที่พยายามอธิบายประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นแหล่งผลิตเกลือ ที่เป็นศูนย์กลางของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับคนภายนอก แม้ปัจจุบันเกลือจะมีความสำคัญน้อยลง แต่เกลือในความหมายทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ กลับมามีความหมายกับคนในชุมชนมากขึ้น

ชุมชนบ้านหลวง กับวาทกรรมของการหวงป่า ซึ่งเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ที่ถูกชาวบ้านหยิบยกขึ้นมา โดยเป็นตำนานการต่อสู้ ที่เคยเอาชนะอำนาจรัฐที่เข้าจัดการทรัพยากรป่า เหตุการณ์ดังกล่าว นำมาสู่การอธิบายอัตลักษณ์ของคนในชุมชนบ้านหลวง ที่มีลักษณะของการหวงป่า

สันติพงษ์ ช้างเผือกและคณะ(2546) ได้ทำการวิจัยใน โครงการ “ของหน้าหมู” ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม²⁶ โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่สัมพันธ์กับการจัดการ “ของหน้าหมู” ของชุมชน หรือ “สมบัติของชุมชน” ซึ่งพบว่า “ประวัติศาสตร์” หรือความทรงจำ ของพวกเขาที่เป็น “ของหน้าหมู” เช่นเดียวกัน โดยชาวบ้านได้กำหนดเวลาที่พวกเขาารู้สึกได้ถึงถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นในช่วงเวลา 100 ปี เป็น 6 ช่วงใหญ่ๆ และแต่ละช่วงเวลา “ของหน้าหมู” ที่ชุมชนเข้าไปจัดการ ไม่ได้มีพื้นที่ที่มีหน่วย หรือขอบเขตตายตัว แต่มีการขยาย แปรรูป สร้างใหม่ หรือหดหายไปตามแต่เงื่อนไขบริบททางประวัติศาสตร์ และ “ของหน้าหมู” นี้เองแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ทั้งในรูปแบบของความขัดแย้ง ประนีประนอม ต่อรอง ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงอำนาจภายนอกที่เข้าไปมีบทบาทในการใช้และการจัดการและให้ความหมาย นอกจากนี้ชาวบ้านและคนในท้องถิ่นจำนวนหนึ่ง พยายามเข้าไปแย่งชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม และผลิตสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองขึ้นมา เพื่อท้าทายโต้ตอบต่อรองกับกระบวนการทำให้วัฒนธรรมและ

²⁶ สันติพงษ์ ช้างเผือกและคณะ, โครงการ “ของหน้าหมู” ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม, ชุดโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ: ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

ประวัติศาสตร์ในหุบเขาแม่แจ่มเป็นสินค้า ภายใต้บริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังถาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็ว

การลุกขึ้นมามีคำถาม รื้อถอนกระบวนการนิยามวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชนหุบเขาแม่แจ่มของกลุ่มคนภายนอกที่หลุดลอยไปจากความรู้ของชาวบ้าน อย่างน้อยที่สุดได้แสดงให้เห็นว่า อดีตของชุมชนก็แปรเป็นสภาพเป็น “ของหน้าหมู่บ้าน” ที่พวกเขาต้องเข้ามาจัดการเพื่อให้ทรัพยากรที่ชุมชนจะเลือกใช้ไปในแนวทางที่สอดคล้องกับชีวิตที่กำลังจะก้าวไปข้างหน้าในอนาคตมากขึ้น

สมโชติ อ๋องสกุล (2546) ได้ทำการวิจัยใน โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น²⁷ ซึ่งในภาคที่สอง ได้กล่าวถึง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในฐานะสมบัติของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสมบัติชุมชนในฐานะเป็นสมบัติสาธารณะ หรือทรัพยากรร่วม ซึ่ง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จารีต ความเชื่อ ภาษาล้วนแล้วแต่เป็นสมบัติร่วมของชุมชน

ในกรณีของประวัติศาสตร์ ในเมืองเชียงใหม่เอง ก็มีการรับรู้สืบทอด “ประวัติศาสตร์” และ “วัฒนธรรม” ในฐานะสมบัติสาธารณะ ในแต่ละชุมชนก็มีความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็น ชุมชนเจ้านาย ฝ่ายเหนือ ชุมชนสงฆ์ ชุมชนของชนชั้นกลาง ชุมชนชาวบ้าน ซึ่งในแต่ละชุมชนก็จะมีพื้นที่ในการที่จะสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมาเป็นของตนเอง หลายครั้งประวัติศาสตร์ในหลายชุมชนได้เลือนหายไป แต่ในปัจจุบันได้มีกระบวนการรื้อฟื้น และถามหาตัวตนของตนเองมากขึ้น การที่ประวัติศาสตร์เป็นสมบัติสาธารณะ จึงเปิดโอกาสให้คนในแต่ละชุมชนที่จะรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมา และได้มีพื้นที่ในประวัติศาสตร์อีกครั้ง ในฐานะที่เป็นสมบัติของชุมชน

จตุรร่วมของงานกลุ่มที่ 3 ในงานกลุ่มที่สามพยายามชี้ให้เห็นถึงทรัพยากรของท้องถิ่น ซึ่งไม่ใช่ทรัพยากรทางกายภาพอย่างเดียว หากรวมไปถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเป็นชาติพันธุ์ สิ่งเหล่านี้ก็ถือเป็นทรัพยากรได้เช่นกัน ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้จนพัฒนาการมาเป็น “สมบัติร่วมของชุมชน” ที่สามารถนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการฟื้นฟูความเป็นชาติพันธุ์ และนำขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ ที่พ่วงไปพร้อมกับนโยบายของการท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรดังกล่าว เป็นสมบัติชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะที่หาได้ภายในชุมชนดังกล่าวเท่านั้น

²⁷ สมโชติ อ๋องสกุล, โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ชุดโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ: ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

จากการสำรวจพบแดนความรู้ที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ และงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่มีการศึกษางานในรูปแบบของกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งวัฒนธรรมไทยลื้อ ซึ่งงานในลักษณะนี้จะสามารถทำความเข้าใจการรื้อฟื้นจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ และปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ที่กำลังเกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆพยายามรื้อฟื้นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

1.3 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. การรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ หมายถึง การผลิตซ้ำ การรื้อฟื้นวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี พิธีกรรม ที่เป็นประวัติศาสตร์ของกลุ่มหรือชุมชนนั้นๆ โดยอาศัยความทรงจำเกี่ยวกับอดีต โดยมีบริบทต่างๆเป็นตัวกำหนดให้เกิดสำนึกร่วมกันของคนในกลุ่มชนหรือชุมชนนั้นๆ

2. การจัดตั้งวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างวัฒนธรรมใหม่ ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมา และให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางสัญลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่โดดเด่น จนออกมาในรูปแบบของการจัดตั้งวัฒนธรรมขึ้นมาเป็นภาพแทนความเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนให้มั่นคงต่อไป

3. ของหน้าหมู หมายถึง พื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงสมบัติของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนสามารถเข้าถึงในการใช้พื้นที่ดังกล่าวได้ เช่น เหมือง ฝ่าย วัด สถานที่ประกอบพิธีกรรม ป่าชุมชน ในขณะเดียวกัน ของหน้าหมูก็ไม่ใช่เป็นพื้นที่ทางกายภาพเพียงอย่างเดียว หากยังรวมถึงพื้นที่ของประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของคนในชุมชน

4. ทูทางวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคม นอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ และถือเป็นสิ่งถูกปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคลหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นความคิด จินตนาการ ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของสัญลักษณ์ เช่น ภาพวาด เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์

1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการสร้างและกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ตลอดจนเงื่อนไขที่นำไปสู่การสร้าง “ความเป็นลื้อแบบใหม่” ของชุมชนไทยลื้อเชียงคำ

2. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของชุมชนไทยลื้อเชียงคำ ที่อาศัยทุนทางวัฒนธรรมและการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการแสวงหา “พื้นที่” และผลผลิตจาก “ความเป็นลื้อ”

3. เพื่อศึกษาการจัดตั้งทางวัฒนธรรมไทยลื้อ ผ่านงานสืบสานตำนานไทยลื้อ ที่มีการแข่งขันความเป็นลื้อ การนิยามตัวตนใหม่ของคนกลุ่มต่างๆ และการขยายขอบเขตทางชาติพันธุ์ เพื่อสร้าง “ความเป็นลื้อ” ในระดับท้องถิ่นและสากล ภายใต้กระแสท้องถิ่นนิยมและทุนนิยมในยุคปัจจุบัน

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษากระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ ในช่วงเวลา 2520-2537 ซึ่งเริ่มพบว่ามี การสืบค้นความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์ไทยลื้อในเชียงคำครั้งแรก และถือเป็นหมุดหมายในเริ่มต้นการศึกษากระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ โดยเกิดขบวนการเคลื่อนไหว โดยกลุ่มคนหลายกลุ่ม อีกทั้งทำการศึกษาย้อนไปถึงประวัติความเป็นมา การอพยพตั้งถิ่นฐาน การปรับตัว ตลอดจนการก่อรูปของชุมชนและสำนึกทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลา พ.ศ. 2436-2520 เพื่อให้ให้เห็นภาพ ของกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งทางวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อเชียงคำ

2. ศึกษากระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งทางวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อเชียงคำ ในช่วงเวลา 2537-2550 โดยมองผ่านการจัดงานสืบสานตำนานไทยลื้อ ในฐานะเป็นแกนกลางของกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มคนภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจน ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น พระสงฆ์ นักการเมือง เพื่อพยายามจัดตั้งทางวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อ

3. ศึกษาถึงกระบวนการแข่งขันความเป็นลื้อ ในฐานะที่เป็นทรัพยากร ระหว่างกลุ่มทุน นักการเมือง ปัญญาชน ชาวบ้านและกลุ่มอื่นๆ ที่พยายามเข้าถึงทรัพยากรความเป็นลื้อ ในชุมชนไทยลื้อเชียงคำ

1.6 กรอบคิดในการศึกษา

เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว อีกทั้งถูกกดทับทางการเมืองที่แฝงด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จนทำให้ความเป็นชาติพันธุ์ต้องถูกกดทับและเก็บซ่อนเอาไว้ ท้ายที่สุดจึงนำไปสู่การตอบโต้ โดยผ่านการสร้าง “สำนึกทางประวัติศาสตร์” และ “ความทรงจำทางสังคม” (Social memory) เพื่อรื้อฟื้นประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชนที่ส่งจาก

อดีต ผ่านความทรงจำและนำไปสู่ฐานความคิด ให้กลุ่มชาติพันธุ์สร้างอัตลักษณ์และตัวตนของตนเอง ที่นำไปสู่การกำหนดตัวตนในปัจจุบันและอนาคตได้

สำนักทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุของกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ที่ครอบคลุมไปถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ พรหมแดนประเทศ บุคคลในประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อาคาร บ้านเรือน ภาษา วรรณกรรม คำขวัญ พิพิธภัณฑสถาน สัญลักษณ์ ตลอดจนของที่ระลึก องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้หลอมรวมเป็น “พื้นที่แห่งความทรงจำ” (Sites of memory) ที่ถูกสร้างขึ้นแทนภาพในอดีตที่ไม่สามารถกลับหวนได้อีกแล้ว โดยเป็นการเลือกหยิบเอามาเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์

ตลอดจนการสร้างความเป็นสื่อ อันมุ่งที่จะฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรม โดยการประดิษฐ์สร้างสรรค์ประเพณีขึ้นมาใหม่ (Invention of tradition) ซึ่งอาจจะมาจากเหตุผล ที่ต้องเสริมสร้างความมั่นใจและกระตุ้นให้เกิดสำนึกทางชาติพันธุ์ เพื่อธำรงชาติพันธุ์ของตนไว้ โดยอาศัยคุณลักษณะทาง ชาติพันธุ์ เช่น ภาษา ศาสนา พิธีกรรม การแต่งกาย และอื่นๆ ที่เลือกนำชุดของวิถีปฏิบัติที่กำหนดขึ้นมา และสร้างเป็นแนวปฏิบัติที่ยอมรับกันในกลุ่มชาติพันธุ์

1.7 วิธีการค้นคว้าและดำเนินการศึกษา

วิธีการศึกษาและค้นคว้า ในวิทยานิพนธ์ เรื่องกระบวนการรื้อฟื้นสำนักทางประวัติศาสตร์ และการจัดตั้งวัฒนธรรมไทยลื้อชุมชนเชียงคำเล่มนี้ จะใช้แนวพินิจทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยใช้ข้อมูลที่ค้นคว้าหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) และข้อมูลที่ใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) ประกอบกับการสำรวจภาคสนาม (Field Research) ตลอดจนจะใช้กรอบคิดและแนวทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบางด้าน เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์นั้นๆ ที่มองผ่านเงื่อนไขและบริบทของกระบวนการรื้อฟื้นสำนักทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทยลื้อชุมชนเชียงคำ

โดยการนำเสนอวิทยานิพนธ์ จะเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) นอกจากนี้จะศึกษาผ่านงานเอกสาร (Documentary Research) ทั้งภายนอกและภายใน จากส่วนกลางและในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นใน ด้านาน พงสาวดาร จดหมายเหตุ หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วรรณกรรมในท้องถิ่น พับสา คัมภีร์ เอกสารท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของกระบวนการรื้อฟื้นสำนักทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อ ในช่วงทศวรรษ 2520-2550

ในส่วนของการศึกษาและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ศึกษาผ่านตำนาน คำบอกเล่าในส่วน
ของประวัติของหมู่บ้านหรือชุมชน ใช้การสัมภาษณ์และสนทนากับบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น
ชาวบ้าน ข้าราชการในท้องถิ่น ปัญญาชนในท้องถิ่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม นักการเมือง
และบุคคลทั่วไป ตลอดจนเข้าร่วมสังเกตการณ์ ในการประชุมกลุ่ม การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับไทยลื้อ
พิธีกรรมต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
ชุมชนไทยลื้อ

1.8 สมมติฐานในการศึกษาวิจัย

ในบริบทของเศรษฐกิจ การเมือง ของรัฐไทยสมัยใหม่ส่งผลให้ความทรงจำเกี่ยวกับ “ความ
เป็นลื้อ” ที่สามารถแปรเปลี่ยนมาเป็นทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางวัฒนธรรมนี้เอง ได้กลายมาเป็น
“ทรัพยากร” ที่คนกลุ่มต่างๆ ทั้งคนลื้อและคนที่ไม่ใช่ลื้อ ชวนชิงเพื่อผลประโยชน์ของตน ผู้ที่
พยายามใช้ทรัพยากรของความเป็นลื้อ มีหลายกลุ่มไม่ว่าจะเป็น กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มทุน กลุ่ม
ปัญญาชน กลุ่มนักการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ ซึ่งกลุ่มนักการเมือง มีความจำเป็น
ที่จะต้องอาศัยผลประโยชน์จากฐานของความเป็นลื้อ

ผนวกกับจังหวะการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเป็นผลผลิตของกระแส
ท้องถิ่นนิยม ซึ่งเป็นที่มาของแหล่งมรดกมรดกจาก รัฐ และการท่องเที่ยว ตลอดจนแรงผลักดันภายใน
ชุมชน ทำให้เกิดการสร้างเงื่อนไขที่นำไปสู่การจัดงาน “สืบสานตำนานไทยลื้อ” ขึ้นเมื่อปี 2538 และ
มีการผลิตซ้ำกว่า 10 ครั้ง โดยมีการจัดตั้งเป็นสมาคมไทยลื้อแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินงาน และ
เกิดชมรมย่อยๆ เกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ที่เกิดจากการรวมกันของชาวลื้อในชุมชน ความสำเร็จ
ของกระบวนการรื้อฟื้นดังกล่าว นำมาซึ่งการจัด “งานสืบสานตำนานไทยลื้อโลก” ที่ได้ขยายความ
เป็นชาติพันธุ์ของตนเองออกไปในระดับสากล ความสำเร็จของ “ทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์”
จึงตามมาด้วยการ “แย่งชิงความเป็นลื้อ” ที่สามารถให้โอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์จากการ
เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์
ด้วย

การแย่งชิง “ทรัพยากร” ของความเป็นลื้อ ของกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวแย้งกับจารีตและความ
ทรงจำดั้งเดิมของชาวบ้าน ที่เห็นว่าความเป็นลื้อนั้นเป็น “สมบัติร่วมกัน” ของพวกเขา หรือเป็น
“ของหน้าหมู่บ้าน” ดังนั้นชาวบ้านลื้อจึงเริ่มตอบโต้ ด้วยการต่อรอง เพื่อขอร่วมใช้ทรัพยากรของความ
เป็นลื้อ ในฐานะที่เป็นของหน้าหมู่บ้าน โดยการก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ซึ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่มีความเฉพาะด้าน
ขึ้นมา เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้าถึง “ทรัพยากรความเป็นลื้อ” ที่เป็น “ของหน้าหมู่บ้าน” ได้

1.9 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อให้เข้าใจ กระบวนการสร้างทางดำเนินกิจกรรมประวัติศาสตร์ ของชุมชนไทยลื้อเชียงคำ และเงื่อนไขของกระบวนการรื้อฟื้นสำนักดังกล่าว โดยผ่านกลุ่มต่างๆ อันนำมาสู่การสร้าง “ความเป็นลื้อแบบใหม่”
2. เพื่อให้เข้าใจทุนทางวัฒนธรรม ที่สามารถยึดโยงความเป็นชุมชนไทยลื้อเชียงคำ โดยอาศัยความเป็นลื้อ เพื่อต่อรองให้ได้มาซึ่งพื้นที่และผลประโยชน์ของคนในกลุ่มชาติพันธุ์
3. เพื่อให้เข้าใจถึง การจัดตั้งทางวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อเชียงคำ ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและการดำรงอยู่ของลื้อชุมชนเชียงคำ ภายใต้บริบทของโลกยุคปัจจุบัน
4. เพื่อเป็นการเปิดประเด็นทางการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในรูปแบบกระบวนการรื้อฟื้นสำนักทางประวัติศาสตร์และการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ ภายใต้บริบท ของรัฐชาติสมัยใหม่

1.10 สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้น การศึกษาชุมชนไทยลื้อเชียงคำ โดยจัดเป็นหน่วยพื้นที่ทางวัฒนธรรมไทยลื้อ ซึ่งมีเขตครอบคลุมวัฒนธรรมไทยลื้อ ทั้งในอำเภอเชียงคำและอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

เขตชุมชนทางวัฒนธรรมไทยลื้อ เชียงคำ-ภูซาง มีจำนวน 38 หมู่บ้าน ซึ่งสามารถจำแนกหมู่บ้านที่จะทำการศึกษา กระบวนการรื้อฟื้นสำนักทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งวัฒนธรรมชุมชนไทยลื้อเชียงคำ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 หมู่บ้านแกนนำ ในที่นี้คือ หมู่บ้านที่เป็นแกนหลักในการสร้างกระบวนการรื้อฟื้นสำนักทางประวัติศาสตร์ ซึ่งตัวจักรสำคัญในการดำเนินการและประสานงาน เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของชาวไทยลื้อในเชียงคำ ได้แก่

บ้านธาตุสบแวน หมู่ 1

บ้านธาตุสบแวน หมู่ 2

บ้านห้วยวน

บ้านมาง

กลุ่มที่ 2 หมู่บ้านสนับสนุน ในที่นี้คือ หมู่บ้านที่ให้การสนับสนุนการทำงานของหมู่บ้านแกนนำ และให้ความร่วมมือกับหมู่บ้านแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวไทยลื้อ

บ้านคอนไชย	บ้านทุ่งมอก
บ้านเชียงบาน หมู่ 3	บ้านเชียงบาน หมู่ 4
บ้านแพด	บ้านแพทย์บุญเรือง
บ้านฝ่งแวน	บ้านแวนวัฒนา
บ้านแวนศรีชุม	บ้านน้ำแวน
บ้านสันเวียงทอง	บ้านลำ
บ้านหนองลือ	บ้านแคนเมือง
บ้านสบบง หมู่ 2	บ้านสบบง หมู่ 3
บ้านสบบง หมู่ 10	

กลุ่มที่ 3 หมู่บ้านแนวร่วม ในที่นี้หมายถึง หมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชาวไทยลื้อ และให้ความร่วมมือกับ หมู่บ้านแกนนำและหมู่บ้านสนับสนุน

บ้านใหม่	บ้านปางวัว
บ้านเชียงคาน	บ้านผาลาด
บ้านกิ้วมพู	บ้านปัวศรีพรหม
บ้านปวนาคพัฒนา	บ้านหนองใหม่
บ้านทราย	บ้านวังเค็มใหม่
บ้านแฮะ	บ้านเชียงแรง
บ้านคอนมูล	บ้านสถาน หมู่ 5
บ้านสถาน หมู่ 1	บ้านหนองเลา

การเก็บข้อมูลในภาคสนามในชุมชนและหมู่บ้านต่างๆ จะมุ่งเก็บข้อมูลทางด้าน

1. ประวัติศาสตร์ของชุมชน ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและคำบอกเล่า เช่น การก่อตั้งชุมชน และหมู่บ้าน การสร้างวัด โรงเรียน การคมนาคม เศรษฐกิจของชุมชน
2. กลุ่มทางวัฒนธรรมไทยลื้อเชียงคำ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีตท้องถิ่น พิธีกรรม ตลอดจนการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรม เช่น สมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย ชมรมขับลื้อ ชมรมช่างฟ้อน ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมพ่อบ้านแม่บ้าน ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อเชียงคำ ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ศูนย์ทอผ้า

3. กลุ่มเครือข่ายและความสัมพันธ์ภายนอกชุมชนของชาวไทยลื้อ ที่มีการต่อสู้แย่งชิงความเป็นลื้อ การสร้างเครือข่าย และการกระจายตัวของเครือข่ายความเป็นลื้อ ตลอดจนการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนภายในและคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์